DE TENIMBER-EILANDEN,

TEN ZUID-WESTEN VAN DE KEIJ-EILANDEN [1].

Toen de "Nautilus" het anker zoude ligten, om naar de Tenimber-eilanden te stevenen, kwam de Regent van Nierong met eenige mindere hoofden en vergezeld van den Regent van Toeal in eene staatsiepraauw gezeten op zijde van de brik, eenige salvo's uit het handgeweer doende, ten blijke hunner goede gezindheid. Na, in dier voege, ons vaartuig eenige malen rondgevaren te hebben, kwamen zij aan boord. De kommissie bij den valreep hen afwachtende, werden zij naar de kajuit geleid, waar hun, na den gebruikelijken welkomstgroet, eene nederlandsche vlag, een *rôtan*-knop, een stuk rood laken en eenige snuisterijen ten geschenke werden gegeven, en een goede teug arak werd geschonken, terwijl de roeijers op hetzelfde vocht en op tabak werden onthaald.

Daar geen der hoofden van Doelan zich bij deze zamenkomst vertoonde, werd de kommissie in haar gevoelen versterkt, dat een of ander geschil, hen van elkander verwijderd hield. De Regent van Toeal hierover ondervraagd wordende, bekende deze, dat reeds sedert vele jaren tusschen die van Doelan en Toeal een twist bestond, welke wel door den Heer A. J. BIK, in 1824 was bijgelegd, dat bij die gelegenheid aan het volk van Toeal eene schadevergoeding was opgelegd, welke naderhand wel door hen aan de bevolking van Doelan aangeboden, maar door hen werd geweigerd, dat alzoo deze zaak onafgedaan was gebleven, de bevolking zich verwijderd hield en niets gemeens met anderen wilde hebben: redenen, waarom

---

1 Vervolg van blz. 259 onzer vorige bijdrage, in de "*bijdragen van het K. J.*, 6de *deel*, 4de *stuk* 1863.

de Regent van Toeal en de zijnen verzochten, om niet genoodzaakt te worden, in tegenwoordigheid van den Regent van Doelan te verschijnen, terwijl een der mindere hoofden van Toeal voorstelde, dat de kommissie ter beslissing van het geschil als vertegenwoordiger zoude willen dienen.

Een der hoofden bleef aan boord, terwijl de beide Regenten naar Toeal terugkeerden, nadat zij even als bij hunne komst een paar malen om de brik hadden geroeid, en van dit vaartuig met drie kanonschoten werden begroet.

Des anderendaags kwam de ôrang-kaija van de kampong Tamadalam, ten noorden van Doelan gelegen, een bezoek aan boord brengen, en liet bij het naderen van de "Nautilus" verscheidene geweerschoten doen, welke uit ons geschut met eenige schoten beantwoord werden. Aan boord komende kreeg dit hoofd even als de vorige hoofden eenige geschenken en eene nederlandsche vlag.

Na het vertrek van dit hoofd, hield de kommissie zich onledig met informatiën te nemen, wat toch de wezenlijke oorzaak van vorengenoemd geschil zou zijn, welke genomene informatiën op het volgende nederkwamen. Een der onderhoorige kampongs van Toeal was vroeger in opstand tegen zijnen Regent gekomen en zich te zwak gevoelende, om alleen wederstand te bieden, had het zich bij den Regent van Doelan vervoegd, om onder aanbieding van verpanding der eilanden Eri en Godong, die aan de opstandelingen toebehoorden, van den Regent adsistentie te ontvangen. Dit had de Regent van Doelan aangenomen en hierop ontstond een oorlog tusschen de beide Regenten.

De heer BIK, die ter regeling dezer zaak derwaarts was gezonden, had bepaald, dat door den Regent van Toeal de verpande eilanden zouden teruggegeven worden, onder voorwaarde nogtans, dat door hen, volgens de gewoonte van het land, de veroorzaakte oorlogskosten zouden teruggegeven worden. Dan deze volgende, kon de schuld door al de *harta's* van geheel Keij niet voldaan worden, aangezien zij bestond in zoo veel stuks oliefantstanden, *gongs*, *lilla's* en andere kostbaarheden. En daar de bevrediging geene plaats kon hebben, dan na de voldoening der schadevergoeding, en zij niet in de mogelijkheid waren, kon de vrede ook niet volgen.

De Regent van Toeal had reeds meer dan eens één *lilla*, één oliefantstand en twee *gongs* aangeboden, doch daar deze voor-

werpen niet voldoende werden gerekend, zoo waren zij steeds geweigerd geworden. Volgens het gevoelen der kommissie had de Regent van Doelan verkeerd gehandeld, door aan de opstandelingen bijstand te verleenen; te meer, omdat deze tegen afstand van genoemde eilanden was verleend. Daar de Regent van Toeal nu echter eenmaal had aangenomen deze *harta* te zullen betalen, kon de kommissie niet wel het bepaalde door den heer BIK vernietigen, zoodat zij tot het besluit kwam, den Regent van Doelan tot het aannemen der genoemde artikelen te verpligten. Om nu aan de zaak een einde te maken, besloot de kommissie eene bijeenkomst van al de hoofden te Doelan te doen plaats hebben, waarvoor de daaropvolgende dag werd bepaald.

Te 10 uren des morgens begaf zich de kommissie in groote staatsie aan land, waar zij reeds de hoofden onder de *saboea* (loods), met uitzondering nogtans van den Regent van Toeal, die om bovengenoemde reden niet te Doelan durfde komen, vergaderd vonden. Eene groote menigte volks had zich om de *saboea* verzameld, om de uitspraak der kommissie te hooren.

Nadat de kommissie had plaats genomen, werd aan de hoofden bekend gemaakt de wijze, waarop het geschil moest vereffend worden. Die van Doelan hadden er veel tegen, doch op de vraag door de kommissie aan hen gerigt, namelijk, wat zij zouden gedaan hebben, wanneer eenige van hunne onderhoorigen in opstand waren gekomen, en deze door eenen anderen Regent waren bijgestaan? antwoorden zij ontkennend, waarop men hun onder het oog bragt, dat hun Regent alzoo evenmin omtrent Toeal had behooren te handelen; en zij zich in het tegenwoordig geval gelukkig mogten rekenen, de hun aangebodene doch geweigerde goederen als vergoeding te ontvangen, dewijl hun Regent meer schuld had dan die van Toeal. Daar de inlanders de gewoonte hebben, om voor zij zich tot iets bepalen, eene soort van raadpleging te houden, zoo verwijderden zich voor weinige minuten, eenige der aanwezige hoofden en verklaarden bij hunne terugkomst, dat het voorstel billijk was en zij er zich mede vereenigden.

De volgende dag werd bepaald om aan boord de voornoemde *harta* te komen ontvangen en bij die gelegenheid de beide partijen te verzoenen. Het eerste werd volbragt, doch de verzoening werd door die van Doelan in nadere overweging genomen. Nadat deze plegtigheid was afgeloopen, reikte de kom-

missie een paar provisionnele acten van aanstellingen uit en werden de personen in hunne waardigheid bevestigd. Vervolgens werd eene proclamatie in de landtaal afgekondigd, waarin de kommissie haar leedwezen betuigde in de noodzakelijkheid te zijn geweest, om geweld te gebruiken tot het bestraffen der Boeginezen, die zich schuldig hadden gemaakt, om tegen het verbod van het gouvernement aan de bewoners dezer gewesten geweren en kruid te verkoopen. Voorts werden de inwoners van Keij vermaand om geenen handel in hun gebied toe te laten, dan aan die, welke van passen van het Nederlandsch gouvernement zouden voorzien zijn, waardoor zij zich de bescherming van dat gouvernement zouden waardig maken. Tevens werd hun verzekerd, dat de kommissie bij hare terugkomst te Amboina, aan het gouvernement verslag zou doen van hunne goede gezindheid en behulpzaamheid in het aanwijzen der plaats, waar voornoemde Boeginesche smokkelaars zich ophielden.

Deze afkondiging in de land- de maleische en de hollandsche taal geschreven, werd den Regent van Doelan overhandigd, en dit hoofd vervolgens voorgesteld als degene, aan wien de bevelen van het gouvernement voor de inwoners van Keij zouden gezonden worden, om die aan de bevolking bekend te maken.

Op verzoek van den Regent voornoemd, werd zekere ôrangkaija van Tanadalan, Tavinan genaamd, tot majoor in zijn district aangesteld en met een' rôtan-begiftigd. Verders gaf de kommissie hun eenige vermaningen om in onderlingen vrede te leven, benevens eenige voorschriften de afschaffing van den slavenhandel betreffende. Na nog eenige geschenken uitgereikt en eene teug arak geschonken te hebben, keerde de kommissie, voldaan over hare verrigtingen aan boord terug, terwijl wij van alles, wat er had plaats gehad, in ons dagboek aanteekening hielden.

Sedert een paar dagen waren onze rondhouten klaar, ons tuig weder opgezet en de zieken hersteld. De kommissie voor het oogenblik niets meer op Doelan te verrigten hebbende en daarbij onze voorraad van drinkwater aanmerkelijk verminderd zijnde, gelastte de Kommandant van de brik den stuurman, om met eenige manschappen eene plaats op te zoeken, waar goed drinkwater was, om onze ledige watervaten te vullen.

Intusschen waren de hoofden van Toeal reeds vroeg des mor-

gens aan boord gekomen, om zich in tegenwoordigheid van de kommissie met die van Doelan te verzoenen. Deze lieten echter tot des namiddags op hen wachten, doch eindelijk aan boord gekomen zijnde, waren de beide twistende hoofden voor het eerst bij elkander. Aan hunne houding, althans van die van Doelan, was duidelijk te bespeuren, dat de verzoening niet uit het hart kwam en zij inwendig nog haat tegen elkander koesterden. De boete werd betaald en door de tegenpartij aangenomen. Vervolgens werden de beide partijen met elkander op de meer beschrevene landswijze verzoend, aan welke plegtigheid nog meer klem werd bijgezet door een gelijktijdig salut van drie kanonschoten. Hierop werd den hoofden eene goede teug arak voorgezet, op welken drank zij over het algemeen zeer gesteld zijn en eene duurzame verzoening gedronken, waardoor langzamerhand de beide Regenten meer gemeenzaam met elkander werden. Na eenigen tijd al pratende in de kajuit te hebben doorgebragt, namen zij afscheid, stapten in hunne vaartuigen en onder een salut uit onze stukken, dat zij door geweerschoten en het geschreeuw van 250 roeijers beantwoordden, staken zij in zee. Zoo eindigde eene vijandschap tusschen twee verschillende districtsvolken, die sedert vele jaren onafgebroken voortduurde.

Daar de kommissie het voornemen had om op de westkust van Groot-Keij aan te gieren, ten einde te vernemen of alles rustig was; en onze loodsen niet genoegzaam met het vaarwater in die omstreken bekend zijnde, had men aan de Regenten van Doelen en Toeal verzocht, om een hunner onderhoorigen, met dat vaarwater bekend, als loods mede te geven, op welk verzoek de Kapiteins van beide districten zich dadelijk aanboden, en des avonds voor ons vertrek aan boord kwamen.

Den 30sten Mei met de eerste stralen der zon, wonden wij het anker op en verlieten de reede van Doelan, stuurden om de N. O. en O. N. O. langs den wal tot buiten het rif, dat zich buiten den N. W. hoek van Klein-Keij uitstrekt, en vervolgens bij den wind om de Oost. Doch de wind van Z. Z. O. tot N. O. met harde rukvlagen omloopende, was de Kommandant verpligt met digt gereefde zeilen de beste boegen waar te nemen, om veilig onder den wal van Groot-Keij te komen. Het voornemen was om zoo mogelijk eerst de negorij Ellat aan te doen, welke het meest noordelijk gelegen is.

Den 31sten des morgens vroeg waren wij digt onder de west-

zijde van het eilandje Ojan, dat vóór de ankerplaats van Ellat gelegen is. Het vaarwater naar deze ankerplaats loopt benoorden genoemd eilandje om, tusschen eenige riffen, van klippen en zand door, waarna men tusschen dit eilandje en de negorij digt bij den wal van Groot-Keij kan ankeren. Het vaarwater te naauw zijnde en voegen wij er bij de harde rukwinden, om er met klein zeil door te komen, de onmogelijkheid om met werpen op te werken, waren wij genoodzaakt van ons plan af te zien en liefst langs den wal te houden; ten einde om de Zuid eene waterplaats op te zoeken. De 2de stuurman kreeg in last, om met de jol langs den wal te roeijen en zulk eene gelegenheid op te zoeken, terwijl hij reeds des avonds in zijne pogingen geslaagd was. Den volgenden dag werden de ledige watervaten gevuld en in het ruim geladen, terwijl de beide Kapiteins naar Ellat werden gezonden, om den Regent aan boord van de brik te ontbieden, ten einde in staat te zijn, hem in zijne waardigheid te bevestigen, en tevens eenige geschillen, die tusschen de Alfoeren van zijn district plaats hadden, en welke veel nadeel aan den handel in olie veroorzaakten, uit den weg te ruimen.

Deze beide hoofden kwamen den 1sten Junij terug, met het berigt, dat de Regent juist naar de kampong der in twist verkeerende Alfoeren was vertrokken en hij bij gevolg aan die uitnoodiging voor het oogenblik niet kon voldoen; terwijl zijne vrouw om een bewijs van de welgezindheid van haren man te geven, hun eene geit ten geschenke had gezonden. Daar dit der kommissie twijfelachtig voorkwam en zulks eerder als een inlandsche uitvlugt was te beschouwen, om verschoond te blijven zich aan boord te begeven, op grond dat die lieden, die nimmer door Europeanen bezocht waren, bevreesd mogten zijn, aan het Nederlandsche gouvernement te zullen onderworpen worden, en hierdoor onder de verpligting te komen, lasten op te brengen, in welk gevoelen zij door de handelaren, die meer winsten maken bij onkundige dan bij verlichte volken, werden versterkt. Deze omstandigheid belette de kommissie om vooreerst aan haar voornoemd voornemen gevolg te kunnen geven.

Den volgenden dag ruimschoots water in voorraad hebbende, verzeilden wij naar Nierong, koers houdende om de Z. Z. W. en Z. langs den wal, om de riffen en banken te vermijden, die er in menigte zijn, en deze negorij genaderd zijnde, laveerden wij met korte slagboegen in den wal, terwijl wij in den voor-

middag op 20 vademen in harden grond ankerden en hier voor doorschietende harde rukwinden beschut waren.

De kampong Nierong was op eenen kleinen doch hoogen en steilen uithoek gelegen, welke uit zee gezien, niets dan steile klippen voorstelde. Aan de noordzijde geleidde eene goed onderhouden trap naar deze rots. De bevolking met die van het meer zuidwaarts gelegene district Feer in oorlog zijnde, was er buiten de rots landwaarts tot op een' aanmerkelijken afstand geen ander boomgewas dan eenige klapperboomen, waardoor het hier een minder woest voorkomen had dan al de vroeger door ons bezochte negorijen.

Bij het aan wal stappen werd de kommissie door den Regent en verscheidene mindere hoofden op de gebruikelijke wijze verwelkomd. De kampong was zeer versterkt en de inboorlingen waren steeds gewapend; terwijl in een wachthuis op den uithoek aan den zeekant verscheidene *lilla's* in batterij stonden. Aan de landzijde was de grond geheel met bamboezenpennen bestoken [1], die door het gras onzigtbaar waren: in één woord, het geheel had een zeer oorlogzuchtig voorkomen.

De Regent verzocht de bemiddeling van de kommissie in het geschil, hetwelk door hem werd opgegeven, als volgt:

De *Iman* HASSAN van Feer woonde vroeger digt bij Nierong, met het doel om zoo mogelijk prosélieten voor het Mohammedaansche geloof, uit de geheele heidensche bevolking aldaar te maken, doch hierin slaagde hij zeer slecht. Hij had een meisje als pleegdochter aangenomen, welke door den zoon van den Kapitein van Nierong verleid werd. De *Iman* diep gegriefd en zich zeer beleedigd achtende, eischte dat de schuldige tot straf het Mohammedaansche geloof zoude omhelzen, dan wel eene boete van 30 *tail* à 10 *realen* ieder, zoude betalen. De boete werd betaald en door de inboorlingen van Feer aangenomen, maar in plaats van hiermede tevreden te zijn, eischten zij op nieuw, dat de verleider Mohammedaansch zoude worden. Dit geweigerd wordende, kwamen die van Feer met overgroote gewapende magt naar Nierong, landden noordwaarts van de negorij in de bogt, en na hier alles verbrand en eene over-

---

1 Deze in het Javaansch *borang* genoemd, zijn zoo scherp als dolken en alzoo zij door het vuur gehard zijn, zeer gevaarlijk. Menig Europeaan is daardoor gedurende den oorlog op Java onbruikbaar geworden en zijn leven lang kreupel gebleven.

groote menigte klapperboomen geveld te hebben, sloegen zij hier hun bivouac op, van waar zij dagelijks die van Nierong bestookten. De bevolking van Nierong verdedigde zich hardnekkig tegen deze groote overmagt, en nadat die van Feer één man verloren hadden en een veertigtal van hen gekwetst waren, braken zij het beleg van Nierong op en keerden naar hunne haardsteden terug; terwijl de belegerden twee gesneuvelden tellen en evenzoo veel gekwetsten te betreuren hadden.

Sedert dien tijd waren deze twee districten reeds twee jaren in oorlog, waarbij zij elkander van tijd tot tijd ter sluik trachtten te vermoorden of wel hunne vrouwen en kinderen op te ligten. Ook hadden die van Feer de onder Nierong behoorende kampong Heewaijet en Heerannen, op de Oostzijde van Groot-Keij vermeesterd en de bevolking tot slaven gemaakt. Die van Nierong waren genegen om de twist bij te leggen, mits zij geene verdere opoffering van hunne zijde meer verlangden, als hebbende reeds vroeger de geëischte boete voldaan, hetgeen de kommissie ook zeer billijk en regtvaardig vond.

Op grond hiervan beloofde de kommissie al het mogelijke te zullen aanwenden, om die van Feer tot verzoening over te halen, en zij vroeg tevens aan den Regent of zijne partij genegen zoude zijn om eene overeenkomst in der minne te schikken, daar bijaldien die van Feer er zich tegen verzetten, zij alsdan de kampong Feer met hun geschut er toe zouden dwingen, hetgeen de Regent van Nierong aannam.

De twee volgende dagen werden met het onderzoek van eenige punten Nierong betreffende, doorgebragt, terwijl men tevens eenige mindere hoofden aanstelde. Den 5den des morgens vroeg verlieten wij Nierong en zeilden langs de westzijde van Groot-Keij. Op de Zuidkust was de Kapitein van Doelan door de kommissie naar Feer gezonden met den last, den Regent namens de kommissie aan boord van de brik te noodigen, opdat de twist tusschen de zijnen en die van Nierong in der minne mogt worden bijgelegd; doch de Regent, in naam zijner onderhoorigen, wees dit voorstel van de hand en de Kapitein van Doelan keerde onverrigter zake naar de "Nautilus" terug. Op grond van deze weigering werd besloten om naar Feer te zeilen; het anker werd geligt, wij staken in zee, terwijl die van Nierong in afzonderlijke praauwen de brik volgden.

Met een' Z. O. en O. Z. O. wind stuurden wij met klein zeil, wegens de zware valwinden, die over het hooge land vie-

len, langs den wal tot even na den middag, toen wij op 4½ vadem in klipgrond over de negorij Feer ons anker lieten vallen, dat in den beginne zeer slecht hield, zoodat de brik eenigzins doorzette; en eer er eene genoegzame hoeveelheid ketting uitgestoken was en het anker hield, hadden wij reeds 17 vademen gelood, hetgeen een bewijs leverde, dat de grond dáár zeer steil was.

Alle noodige voorzorg genomen hebbende, werd de kapitein van Doelan andermaal gezonden, om den Regent eene te zamenkomst aan wal voor te stellen, met bijvoeging, dat bijaldien hij zulks aannam, allen die aan land zouden komen, ongewapend moesten zijn. Tevens werd hem als een blijk van vriendschap eene hollandsche vlag overhandigd, met de belofte, dat hij de zelfde geschenken zoude erlangen, die de overige Regenten genoten hadden.

Het voorstel werd aangenomen, en de vlag ten blijke van wederkeerige vriendschap in de negorij geheschen. Des namiddags ten 4 ure ging de kommissie aan wal, onder een salut uit onze batterij. In de negorij gekomen zijnde, werden zij door den zoon van den Regent en den *Iman* HASSAN ontvangen, en de stoelen aangewezen om plaats te nemen, welke op eene opene plaats in de nabijheid van de moskee waren geplaatst. De Regent was in een daar digt-bij-staand huis, doch kon zich niet bij de kommissie vervoegen, aangezien hij door de pokken was aangetast.

Op de vraag die men hem deed omtrent de reden, die de twist had veroorzaakt, kwam het antwoord nagenoeg op hetgeen de Regent van Nierong gezegd had neêr, met dat verschil evenwel, dat zij verzwegen dat door hen vroeger eene bemiddeling door boetebetaling was voorgeslagen. Men gaf hun te kennen dat de tegenwoordige kommissie in last had om alle geschillen bij te leggen en lieten hun ten overvloede den brief van den Gouverneur in de landtaal voorlezen, die vroeger op Doelan ongelezen in de handen der kommissie had moeten blijven. Vervolgens hun vragende: of zij genegen waren zich met die van Nierong te verzoenen? keken zij elkander aan en antwoordden van ja, mits de voorwaarden, die zij zouden voorschrijven, werden aangenomen. Deze voorwaarden waren de volgende: 1°. dat de genomene kampongs in hunne magt zouden blijven en 2°. dat de schender der pleegdochter van *Iman* HASSAN slam (Mohammedaansch) zoude worden. Dit werd door de kommissie

verworpen en met ernst voorgesteld, dat die van Feer zich moesten tevreden stellen met de vroeger ontvangen boete, en dat verder alle onderdanen van Nierong, welke door die van Feer genomen waren, moesten vrijgelaten worden. Hiertoe wilden zij in het geheel niet besluiten, doch toen zij eindelijk bemerkten, dat door de kommissie werd bevolen de nederlandsche vlag neêr te halen, en zij voor de gevolgen vreesden, namen zij het voorstel aan en beloofden den volgenden dag aan boord van de "Nautilus" te komen, om zich met den Regent en die van Nierong te verstaan, doch om zich te verzoenen schenen zij niet zeer genegen. Toen men hun echter opmerkzaam maakte, dat men een voldoend vertrouwen in hen gesteld had, om bijna alléén en ongewapend in hun midden te verschijnen en zij ook wederkeerig zoo veel vertrouwen konden hebben, om eenige oogenblikken aan boord te komen, stonden zij dit toe.

Inmiddels was het duister geworden en de in de negorij verzamelde menigte ongemerkt vermeerderd, en meest allen met *krissen*, *parangs* of spiesen gewapend. De Kommissie, die groote ontevredenheid op veler aangezigten las, oordeelde het voorzigtig haar verzoek af te breken, om voor te komen, dat men in de duisternis van haar vertrouwen misbruik zonde maken. Dien ten gevolge keerde zij zeer kalm en bedaard, zonder den minsten schijn van wantrouwen te geven, aan boord terug. Des nachts, ongeveer te 1 ure, kwam de Regent van Nierong aan boord, terwijl de kapitein van Doelan zeer vroeg in den morgen in last kreeg den zoon van den Regent en den *Iman* HASSAN aan boord te roepen. Deze kwam echter spoedig met het berigt terug, dat de bevolking van Feer weigerde zich met die van Nierong te verzoenen en in geene verdere onderhandelingen meer wilden treden, terwijl hij de vlag terugbragt, die zij daags te voren hadden ontvangen en geheschen. Voor het oogenblik bestond er alzoo geen vooruitzigt, om met zachtzinnigheid tot eene bemiddeling te geraken.

Deze plotselinge verandering van gevoelens kon, zoo als de kommissie vermoedde, niets anders dan het gevolg van opstoking der hier aanwezige Boeginezen zijn, die door ons geschut van Doelan op de vlugt gejaagd, niets meer hadden te verliezen. De kwade trouw die er bestond, bewees volkomen dat wij den avond te voren in groot gevaar verkeerd hadden, en dat het hoog tijd was om ons van daar te verwijderen, vermits een langer vertoef welligt in een bloedbad zou veranderen. Het

werd derhalve voor zeer noodzakelijk gehouden aan deze kwalijk gezinde eilanders eene kleine proef van de kracht onzer wapenen en de middelen, die ons ten dienste stonden, te geven.

De wind en het getij ons belettende om dit plan dadelijk ten uitvoer te leggen, maakten die van Feer er gebruik van om groote kuilen te graven, waarin de bevolking zich kon verschuilen, om door ons geschut niet getroffen te worden. Niet voor des avonds ten vijf ure, konden wij digt genoeg voor de hoofdkampong komen. Dit eindelijk bewerkstelligd zijnde, werd door ons geschut een hevig vuur op de negorij gerigt, hetwelk langer dan een uur werd aangehouden. De schade, die in dat korte oogenblik door ons geschut werd aangerigt, was aanmerkelijk, terwijl de moskee van ons geschut niet bevrijd gebleven en de bevolking boschwaarts gevlugt was. Bij het eindigen van het kanonvuur liet de kommandant van de brik het aan den Regent van Nierong over, om de kampong Feer, waarin geen mensch meer aanwezig was, in brand te steken; doch dezen ontbrak den moed om er gevolg aan te geven.

Daar hier niets meer door de kommissie te verrigten was en het op de oostkust van Groot-Key gelegen district Elli in dit jaargetijde niet te genaken was, werden de Goramsche loods en de kapiteins van Doelan en Toeal bedankt voor hunne hulpvaardigheid, terwijl de eerstgenoemde, buiten de hem toegezegde bezoldiging, nog een certificaat van de door hem bewezene diensten erlangde en de beide laatsten ook eene belooning in laken en andere snuisterijen ontvingen, voor hunne bewezene trouw en dienstvaardigheid. Hoewel zij korten tijd aan boord waren geweest, waren zij, door de goede behandeling, aan ons allen zeer gehecht; terwijl zij met tranen in de oogen, en met de beste gezindheid jegens het nederlandsche gouvernement de brik verlieten. De Regent van Nierong, die thans hoopte, vooreerst geen last van de bevolking van Feer meer te zullen hebben, nam ook met tranen in de oogen afscheid, en onder een luidruchtig vreugdegezang zijner onderhoorigen, verwijderde hij zich van onzen bodem [1].

Ten 7 ure des avonds werd het anker op- en nêergewonden,

---

[1] Sommigen beweren, doch zeer ten onregte, dat onbeschaafde volken ongevoelig voor blijken van vriendschap zijn. Bij meer dan eene gelegenheid hebben wij bij de Alfoeren en andere ruwe Indische volken de treffendste blijken van het tegendeel ondervonden.

de zeilen bijgezet en met eene stijve Z. O. koelte liepen wij den ganschen nacht om de Z. Z. W. en Z. W. ten Z., met den dag W. Z. W. en ten half acht ure zagen wij land vooruit. Volgens den gehouden koers konden wij niet voor 's middags land zien en dan nog werd zulks in het zuiden verwacht. Dit maakte, dat hoewel de loods ons verzekerde, dat dit het eiland Vordate was, wij er weinig vertrouwen in stelden, hetgeen dan ook eenigen tijd daarna bleek wel niet ten onregte te zijn, aangezien op eenen verren afstand ten zuiden van ons, zich een ander eiland vertoonde, dat spoedig voor Vordate werd verkend [1]. Men stuurde Z. Z. W. en wij haalden land in den namiddag, even beoosten de kampong Watidal op Larat. Zoo als de loods den kommandant de verzekering gaf, kon men hier buiten de riffen, die van den wal uitsteken, ankeren, vóór het kettinganker en met een werp op het rif vertuijen. Men stuurde derhalve op zekeren afstand langs den wal om de west, doch in weerwil van alle mogelijke voorzigtigheid waren wij onverwachts op een rif van klippen, waar slechts 3½ vadem water stond, terwijl het hoog water was. Daar deze plaats ongeschikt geoordeeld werd om er te ankeren, liepen wij vóór den wind om, en staken over de andere boeg bij den wind om de N. O. Hier werd den ganschen nacht heen en weêrgehouden en met den dag naar de negorij Kaliobor op den N. W. hoek van Larat koers gestevend.

Te naauwernood waren wij in het gezigt, toen reeds verscheidene praauwen met de voornaamsten uit de negorij in zee staken, ons tegemoet roeiden en aan boord kwamen, met het doel om ons eene goede ankerplaats aan te wijzen. Op hunne aanwijzing zeilden wij tot digt aan het rif, dat vóór den wal ligt en lieten ten half acht ure op vier vademen klipgrond ons anker vallen: doch eer de zeilen vast waren, was het anker tot op zestien vademen doorgezakt en spoedig een werpanker om de Z. O. uitgebragt zijnde, werd de brik verzekerd.

De Tenimber-eilanden beslaan meer dan een graad vierkant en bestaan uit eenige groote en eene menigte kleine eilanden. De voornaamste die bewoond zijn, noemt men Vordate, Larat, Timor-laut en Cera. De overige zijn meer westwaarts gelegen,

---

[1] Hierdoor werd het vroeger door ons waargenomene bevestigd, dat namelijk de Key-eilanden op de kaart van den Luit. ter zee 1e klasse D. H. Kolff Jz. te veel oostelijk geplaatst zijn.

en bestaan uit kleine onbewoonde eilanden, die door de menigte riffen, welke hier zijn, voor groote schepen ongenaakbaar zijn. Hier is het dat de eilanders van de bewoonde Tenimber-eilanden schildpad en tripang visschen.

De *tripang*, die om de Tenimber-eilanden gevangen wordt, is ontegensprekelijk van betere hoedanigheid dan op eenig ander eiland in den archipel en verschaft aan de inboorlingen groote voordeelen. Jaarlijks komen hier handelaars van Banda, van Amboina en niet zeldzaam van Celebes. Het is een product, dat voor de Chinezen eene lekkernij is, door hen zeer gezocht wordt en dat een voornaam artikel van den Chineschen handel uitmaakt. Het is eene soort van zeekwab, die zich nagenoeg in den geheelen archipel der Molukken bevindt, doch op de eene plaats overvloediger is dan op de andere.

Wanneer de handelaar komt om dat product in te zamelen, begint hij met den inlander een voorschot te geven, geëvenredigd naar de hoeveelheid, die hij begeert, want geen inlander zal in die gewesten op de *tripang*-vangst gaan, voor hem de handen gevuld zijn. De *tripang* bevindt zich in menigte op de riffen, tusschen het zand en de klipsteenen, in 8, 10 en meer voeten water. Bij hoog water wordt hij met eene soort van vork aan een' langen bamboes gestoken, gevangen, doch bij laag water is hij gemakkelijk met de hand te vangen. De gevangene *tripang* wordt op het naastbij gelegene eilandje op een hoop geworpen, en dáár door den handelaar, die het accoord heeft aangegaan, weggenomen. Er zijn geen voorbeelden dat er ooit door de inboorlingen te dien opzigte ter kwade trouw is gehandeld of dat zij de handelaren bedrogen hebben. Deze visscherij kan niet anders dan in het kenteren der *moeson* plaats hebben, terwijl zij doorgaans van twee tot vier dagen duurt en men voor dien tijd zelden huiswaarts keert.

Het noordelijkste Vordate had vijf negorijen, als: aan de westzijde Adodo onder een' ôrang-kaya; Sebeano, uit twee Kampongs, Waleran en Lemoeroeahan genaamd, bestaande, die ieder onder een ôrang-kaya stonden. Aan de zuidzijde Aweer onder een' opper ôrang-kaya, en beoosten deze Ewenoer en Romian elk door een ôrang-kaya bestuurd; te zamen eene bebevolking hebbende van ongeveer 2500 zielen.

Ten zuidwesten van Vordate ligt Larat, dat door een naauw doch bevaarbaar kanaal van Vordate gescheiden is. Larat is in drie districten verdeeld. Het eerste aan de N. W.-zijde, Ka-

liobor genoemd, zijnde twee bij elkander op een uitstekenden rotshoek gelegene kampongs, elk onder een ôrang-kaya, met 7 à 800 zielen. Het tweede, aan de Z. W. Larat genoemd, met vier kampongs, als: Wattidal onder een ôrang-kaya met p. m. 400 zielen; Ridool onder een' ôrang-kaya met p. m. 350 zielen; Atapel, onder een ôrang-kaya met p. m 400 zielen; en Lelanloean, een eilandje, liggende vóór Ridool en Loutor genaamd, onder een' ôrang-kaya, met p. m. 200 zielen. Het derde district, aan de oostzijde gelegen en Klang genoemd, bestond uit de kampongs Klang, onder twee ôrang-kaya's en Landessa onder een ôrang-kaya, welke te zamen 650 zielen telden.

Timor-laut was volgens de gezegden van de hoofden van Cera en Larat aan de oostzijde zeer sterk bevolkt, terwijl men er 16 kampons telde, als volgt: Selwassa, Akilo, Kelemassa, Lousie, Heroe, Samlie, Amdassa, Atoewon, Amtofo, Elone, Mitak, Laoura, Walielie, Lermatta, Adoor en Selaro, welke allen zeer sterk bevolkt zijn. Aan de westzijde waren twee kampongs Maktia en Selewassa genaamd: het getal zielen konden de hoofden met geene zekerheid bepalen.

Het eiland Cera telde 5 kampongs, als: Waloetoe met ongeveer 250 zielen; Roomsalok met 350 zielen; Waratan met 450 zielen; Kamatoekan met 350 zielen en Oetoearly met 250 zielen; elk dezer kampongs bestuurd door een ôrang-kaya.

Van oudsher behoorden alle deze eilanden onder het gebied van de voormalige Oost-Indische compagnie, en op vele waren vroeger fortjes en blokhuizen, door de Hollanders opgerigt, met het doel om onzen alleen-handel in specerijen te verzekeren. Later, toen de algemeen bekende staatsgebeurtenissen dien handel al meer en meer ondermijnden, nam het bezetten dezer eilanden meer en meer af en het belang, dat men er vroeger in stelde, liep te niet.

Toen de Engelschen hunnen schepter over onze Oost-Indische bezittingen zwaaiden, lieten zij zich, hetzij uit onverschilligheid dan wel op het weinig vertrouwen, dat zij in het langer bezit dezer bezittingen stelden, aan deze eilanden weinig gelegen liggen, zoodat er op verscheidene dezer eilanden nimmer eene Engelsche vlag op hunne kusten verscheen, de inlanders zich steeds beschouwden als onderdanen van de Oost-Indische Compagnie, en bij alle feestelijke aangelegenheden de driekleurige Hollandsche vlag deden wapperen.

Al deze eilanden zijn zeer gezond. Men vond er zeer oude

menschen, terwijl op Larat en Vordate de kinderpokken onbekend waren en op Cera zich enkele keeren vertoond hadden, zonder dat er velen aan gestorven waren.

Het luchtsgestel is zeer aangenaam, doordien eene steeds doorstralende frissche koelte de uitwasemingen van den grond en der droogvallende riffen gestadig verdrijft. De grond was er zeer ongelijk en stelde hooge en lage velden voor, doch op Larat en Vordate waren geene moerassen te vinden.

Op vele plaatsen aan de oost- en westzijde vindt men goede ankergronden, doch men dient van werpkettingen voorzien te zijn, dewijl de grond naar den wal steil oploopt en uit klippen bestaat; alsdan ligt men buiten de riffen, en laag water, door de inboorlingen *metie* genoemd, die deze eilanden van alle kanten omringen, en welke met laag water droog vallen. Men kan daarop een werpanker uitbrengen, om te beletten, dat men door zware landwinden aan het drijven gaat. Dit is met kleine vaartuigen het geval niet, omdat men daarmede binnen de riffen vaart, waar men diep water en goeden zandgrond vindt.

Aan den Z. W. hoek van Larat was een eilandje, Loutor genaamd, terwijl tusschen dit eilandje en genoemden hoek zich een kanaal bevond, dat bevaarbaar was en naar eene baai of bogt geleidt, waar men in de oost- en west-*moeson* veilig voor anker kan gaan, hoewel de grond uit steen bestaat, zijnde de ankerplaats regt vóór de kampong Ridool, doch de naauwte van het vaarwater maakt het echter moeijelijk om hier gedurende de oost-*moeson* binnen te komen en dat nog zelden anders dan door het uitbrengen van werpankers kan plaats hebben. Hier is de plaats, waar de meeste handelaren met hunne praauwen liggen, om van daar met kleine vlerkpraauwen naar de overige eilanden handel te gaan drijven.

Zoo als de hoofden zeiden, moet er bij het eiland Cera ook eene goede ankerplaats zijn, doch de tijd zulks niet toelatende, kon de kommandant van de "Nautilus" er zich niet van overtuigen.

De rivieren, die de Heer Kolff in zijn werk [1] beschreven heeft, hebben wij ook niet aangetroffen; slechts landwaarts in, was eene kleine geul van 5 à 6 voet, welke welligt vroeger in den regentijd eene der rivieren, door dien zee-officier beschreven, uitmaakte.

---

1 "*Reize door den weinig bekend zuidelijken Molukschen archipel*, enz." pag. 274. —

Goed drinkwater was er schaarsch; alleen bij de kampong Ridool werd een put gevonden, die water voor scheepsgebruik geschikt opleverde; terwijl op alle andere negorijen het drinkwater zeer ver moest gehaald worden; daardoor was het er in zulke geringe hoeveelheid te bekomen, dat zulks voor de behoefte der bevolking niet voldoende is, en daar de grond veelal uit klippen bestaat, is het graven van putten zeer moeijelijk. Ook maakt de bevolking weinig werk van het graven van putten, omdat zij alleen water tot het bereiden van spijzen gebruiken en hunnen dorst lesschen met palmwijn, die men hier in menigte en van verschillende soorten vindt, welke zeer smakelijk is en veel gedronken wordt.

Gedurende ons verblijf op Larat, werden vele *obies* van verschillende soorten, benevens overvloed van kippen te koop gebragt, die zij ons in ruiling voor ledige flesschen, koperdraad en lijnwaden afstonden. Zij waren ook zeer gesteld op kleine zilveren munt, vooral oude hollandsche dubbeltjes, die zij tot versierselen gebruikten.

Hoewel de bevolking vrij talrijk is, ondergaat zij nu en dan aanmerkelijke verliezen, doordien vele jonge mannen buiten 's lands gaan. De geheele bevolking heidenen, bijgevolg afgodendienaars zijnde, zoo vereerden zij echter buiten hunne beelden, die er in menigte zijn en zelfs door ieder individu bij zich gedragen worden, geene andere dan die hunner voorouders, die zij *nennemoyangs* noemen en als een Almagtig Opperwezen beschouwen. In meest alle kampongs vindt men eenen waringin-boom en daarom heen eene verhevenheid van steen of aarde gemaakt, die tot offerplaats dient; terwijl hier ook volksvergaderingen plaats hebben en bij het doen van reistogten of andere ondernemingen priesteressen geraadpleegd worden, die den goeden of kwaden uitslag voorspellen, en in het laatste geval door bezweringen en offerhanden het kwaad keeren.

Op deze plaatsen vindt men zelden afgodsbeelden geplaatst, doch in de tuinen en veelal onder schuiten-loodsen buiten de kampongs ziet men zeer grof gesneden menschenbeelden van hout, zoo als men ze meestal in de Alfoersche kampongs op Groot-Ceram vindt, die in eene zittende houding en van een bakje tot het *sirih*-kaauwen bestemd, voorzien zijn. De beeldjes, die zij bijna allen bij zich dragen en in hunne *sirih*-zakjes van gevlochten *âlang-âlang* te vinden zijn, worden door hen echter voor eene geringe waarde afgestaan, zoodat iedereen aan ons boord er van voorzien was.

Deze eilanders zijn over het algemeen zeer eerlijk van aard, want hoewel er dagelijks gedurende het verblijf van de brik, aan boord kwamen, is er nimmer iets gemist; ook in hunne onderlinge verkeering en met vreemden zijn zij zeer kiesch. Dieverij en ontucht worden met den dood of de slavernij gestraft, terwijl zij in het laatste geval aan vreemdelingen worden verkocht.

Het zijn sterke en welgemaakte menschen, doch van eenen woesten krijgszuchtigen aard. Een korps van zulke eilanders, wel onderwezen en gedisciplineerd, zoude goede soldaten geven, doch alleen hunne neiging tot sterken drank, een gebrek, dat hun aangeboren is, zou hen welligt allengs zoo zwaar als de Afrikanen van Guinea maken.

Even als bij de Mohammedanen is de veelwijverij hun toegestaan, doch dewijl de vrouw door den bruidegom van de familie moet gekocht worden, en de prijs, die in gewerkt goud, olifantstanden, gongs of dergelijke harta bestaat, en deze voorwerpen soms al heel hoog loopen, moet degene, die meer dan eene vrouw wil nemen, zeer gegoed zijn.

De vrouwen even als de mannen zijn, met uitzondering van een klein strookje boombast, dat zij *tsjidako* noemen, en hare schaamdeelen dekt, geheel naakt. Zij dragen groote ringen of banden van koper om de enkels, die de zwaarte van 2 ponden en soms 2 en 3 aan ieder been van die ringen hebben, zoodat hierdoor veelal het been wordt misvormd en als zij gaan een gerammel als galeiboeven met hunne kettingen maken.

De mannen zijn zeer gesteld op Europesche kleeding, voornamelijk lakensche rokken met roode of witte uitmonstering, die zij voor hunne krijgsuitrusting bewaren. Hunne wapenen zijn boog en pijlen, die zij zeer handig weten te gebruiken; voorts lansen, *parangs* en breede *klewangs* met lange gevesten, waaraan een bos met schelpen, bij wijze van sabelkwast hangt. Eenigen hebben geweren, doch deze zijn veelal defect en daarbij zijn zij er zeer onhandig mede, omdat dit wapen hun niet eigen is.

Om het bovenlijf te dekken dragen sommigen, wanneer zij ten oorlog gaan, een harnas van buffelhuid, die van de heupen tot onder de armen reikt om de pijlen af te weren. Deze harnassen zijn aan de heupen zeer naauw en aan de borst en schouders zeer wijd, zoodat ofschoon er een pijl doordringt, deze het ligchaam niet kan raken. Hunne armen, beenen en

hoofd zijn versierd met gevlochten roode en gele stroobanden met groote strikken, en zij hebben meestal tot drie gouden versierselen in ieder oor, welke boven elkander hangen. Om de armen boven den elleboog dragen zij ook ivoren ringen, die dienen om er bloemruikers achter te steken. Sommigen hebben ook ijzeren helmen met stukjes laken van allerlei kleur opgesierd. Weêr anderen hebben eenvoudig een kam in het haar, die met roode veeren van een loerie of anderen vogel versierd is; hetgeen alles te zamen genomen, hun een zonderling voorkomen geeft.

Een der voornaamste hoofdtrekken van hun karakter is onderlinge afgunst, zoowel van hunne dorpsgenooten, als van het eene kampongsvolk omtrent het andere. Ook onderhouden die der verschillende dorpen geene onderlinge vriendschap, maar zijn zij integendeel steeds in twist. Deze afgunst maakt dat men met hen zoo moeijelijk handelen kan, tenzij men degenen, die het eene of andere te ruilen hebben afzonderlijk ontmoet, alsdan houden zij zeer geheim, wat zij er in ruiling voor gekregen hebben. Als een voorbeeld van hunne verregaande afgunst, willen wij het volgende aanhalen:

Gedurende den tijd, dat wij vóór Kaliobor geankerd waren, hadden wij zeer vriendschappelijk met de inboorlingen omgegaan, ten gevolge hiervan, waren die van het district Larat en de kampongs Aweer en Ewenoer zeer stug tegen ons en het was zelfs met moeite, toen wij Ridool bezochten, dat wij twee of drie kippen tegen hoogen prijs konden bekomen, om tot spijs te bereiden; terwijl de heer KOLFF op al de genoemde plaatsen, met uitzondering van Kaliobor, zeer vriendschappelijk was behandeld geworden, daar de inboorlingen van Kaliobor zich beleedigd gevoelden, omdat de heer KOLFF als het ware slechts in het voorbijzeilen aangierde [1]. Ook moet een handelaar niet verwachten, dat hem handelswaren van andere plaatsen, dan waar hij geankerd is, ter ruiling zullen gebragt worden, en wil hij daarin slagen, dan is hij verpligt de andere districten te gaan bezoeken, om in de huizen zelven de *karet* tegen andere waren in te ruilen, als wanneer hij veel betere zaken maakt, dan wanneer dit en andere artikelen in het openbaar door hem moeten gekocht worden.

De handelaren van Banda waren de eenige, die op de Te-

[1] Zie van pag. 278 –282 van zijn werk voornoemd.

nimber-eilanden mogten komen handelen, dewijl de Boeginezen, Gorammers en Cerammers het niet meer durfden wagen, omdat hunne praauwen beroofd en afgeloopen zouden worden, waarvan zij zelven de oorzaak zijn, omdat er namelijk bijna nooit een dier praauwen van dáár vertrok, zonder dat er menschen werden opgeligt, om hen vervolgens als slaaf te verkoopen.

Hebben wij hiervoren eenigzins over hunne zeden en gewoonten uitgeweid, er blijft ons nog over ter loops iets merkwaardigs aan te stippen, namelijk: over de zonderlinge wijze, waarop zij de dooden begraven. Op Kaliobor was de begraafplaats vóór de trap, die naar de op een' steilen, klippigen uithoek gelegene kampong geleidt. Sommigen worden in den grond begraven, anderen in een' uitgeholden boom, even als bij eenige kasten in Australië, eene kleine kano, bij wijze van eene doodkist, met eenen schotel onder het hoofd gelegd, terwijl deze kist met een stuk van eenen boom digt gesloten en met houten pennen vastgemaakt wordt. Vervolgens op eene stelling ter hoogte van ongeveer vier voet gezet zijnde, wordt ze met lijnwaden van allerlei kleuren bedekt, terwijl daar rondom eene menigte levensmiddelen aan de stelling worden opgehangen en daaraan blijven, totdat zij door den wind en den regen verteerd zijn. Andere lijken worden ook wel op aan het strand liggende rotsen gelegd, waar zij, even als hiervoren gezegd is, blijven, totdat zij door regen en wind verteerd zijn, als wanneer de beenderen bij elkander in de rotskloven geworpen worden.

Kaliobor was de eenige plaats, waar men de lijken op dusdanige wijze begroef. Op andere plaatsen werden de lijken ook wel op voorschrevene wijze op stellaadjes geplaatst, doch na zekeren tijd werden de lijken eenvoudig in den grond begraven. De eer om op eene stellaadje ten toon gesteld te worden, geschiedt alleen met de lijken van bejaarde lieden, die huisvaders dan wel getrouwde vrouwen zijn geweest.

Bij anderen weder wordt, wanneer een der voornaamsten onder hen sterft, ten minste een derde gedeelte van zijn vee geslagt. Het vleesch wordt gedeeltelijk door de overige bewoners genuttigd en een gedeelte bij den overledene in de kist gelegd; terwijl zijne overige bezittingen en goederen, de helft aan stukken geslagen en vernield en de andere helft aan zijne erfgenamen of naastbestaanden wordt gegeven.

Hoewel zij eene eigene landtaal hebben, welke de zelfde is, die op alle Z. W. eilanden gesproken wordt, ontbreekt het niet

aan personen, die de Maleische taal verstaan, zelfs een groot gedeelte der hoofden spreken ze [1].

Wat hun bestuur betreft, zoo worden zij door de oudsten en aanzienlijksten van de kampong, die den titel van ôrang-kaya voeren, bestierd; terwijl deze titel van vader tot zoon overgaat, doch hunne magt is evenwel niet groot.

De grond op Vordate was zamengesteld uit eene zeer vruchtbare tuinaarde, die tot het aanplanten van rijst en *djayong* (turksche tarwe) diende en ook voor de koffij- en peperkultuur zeer geschikt scheen, doch andere gedeelten waren steen- en klipachtig en met hout bedekt. Men vond er vrij veel bebouwden grond, die, op de helling van het gebergte gelegen, een zeer schoon en schilderachtig gezigt opleverde.

Op Larat vonden wij enkele *doessons*, die met *obies, djagong* en vruchten beplant waren, terwijl het overige des eilands door zijnen klipachtigen grond niets anders dan hout bevatte.

Op Timor-Laut en Cera waren even als op Larat geene rijstvelden, terwijl de bevolking rijst en veel *djagong* op Vordate koopt. Kippen, geiten en varkens zijn er in overvloed, doch kippen en geiten alleen kan men in ruiling voor andere artikelen bekomen, maar varkens niet, omdat zij voor offerhanden en eigen gebruik dienen.

Het voornaamste bestaan der bevolking van de Tenimber-eilanden is de *karet-* en *tripang*-vangst, die er in menigte te vinden is, doch daar de inboorlingen onverschillig en lui van aard zijn, zoo als vele eilanders van den archipel, en daarbij zeker spreekwoord tot leus hebben: "één vogel in de hand is beter dan twee die vliegen," zullen zij nimmer op de vangst uitgaan, dan na vooraf een zeker voorschot op de levering genoten te hebben, en daar er maar zelden vaartuigen ten handel komen, en daarbij de inboorling geen behoefte heeft, dan hetgeen de natuur hem schenkt, wordt er van deze visscherij zeer weinig werk gemaakt. Enkele schildpadden, die meer bij toeval worden gevangen, dan dat zij er uitdrukkelijk op uitgaan,

---

[1] De maleische taal is wel zoo als de heer KOLFF zich op pag. 147 van zijn werk uitdrukt, de *Lingua franca* van den geheelen archipel, doch alleen eenige handeldrijvende inboorlingen van de kusten en sommige hoofden verstaan en spreken ze; terwijl de eilanders, die weinig verkeer met andere volken van den archipel hebben, hunne eigene taal spreken en geene andere talen verstaan.

stellen de inboorlingen in staat, om als er bij toeval een vaartuig aangiert, het eene of andere voor hunne versiering aan te schaffen; wordende deze alsdan ook meestendeels tegen gemunt goud, liefst dukaten, geruild, daar zij van lijnwaden weinig werk maken, doch olifantstanden, *gongs* en ligt metalen geschut worden door hen zeer gezocht. De *tripang* wordt meer tegen grove chinesche lijnwaden, *parangs*, messen en koperdraad van de hand gezet, dit laatste liefst een' vinger dik, wordende hiervan de koperen ringen, die de vrouwen om de armen en aan de enkels dragen, vervaardigd.

Welk goud ook onder hun bereik komt, wordt gesmolten en versmeed, om voor oor- of andere versierselen te dienen, die zij in hunnen wapendos en bij hunne feesten gebruiken. Alleen eenige vaartuigen van Banda komen hier, en dan nog niet alle jaren, ten handel, dewijl zij er slechte zaken maken; 1°. wegens de onverschilligheid der bevolking voor alles wat uitheemsch is en 2°. omdat zij nergens behoefte aan hebben, daar zij leven als de mensch in de natuur.

In eenige negorijen vonden wij aan het strand onder opgeslagene bamboezen loodsen enkele groote praauwen, ter lengte van 50 à 70 voet, welke hun voor handelschepen dienen. Met deze praauwen varen zij naar de zuid-wester-eilanden, doch zelden doen zij Banda, Aroö of Key aan. Dit geschiedt alleen, wanneer er in lang geene vaartuigen van die gewesten bij hen zijn ten handel gekomen. Van deze praauwen wordt ook gebruik gemaakt om naar Babber, Loean, Lettee en Kisser, ten westen van de Tenimber-eilanden gelegen, ten handel te varen, en dáár de Boeginesche en andere handelaren op te zoeken.

Daar zij niets van den scheepsbouw kennen, zijn deze praauwen van Timor-Laut afkomstig, waar zij die tegen ruiling van grove Chinesche lijnwaden bekomen. De praauwen, die zij voor de visscherij bezigen, zijn groote en kleine vlerkpraauwen, waarmede zij tevens van Vordate en Larat naar Cera [1] varen. Zie daar eene korte, doch getrouwe beschrijving van de laatste

---

1 Deze vlerkpraauwen zijn algemeen bij de inboorlingen van den Molukschen archipel in gebruik. Het zijn eenvoudig uitgeholde boomstammen, die om het omkantelen voor te komen, op elke zijde van twee uitleggers van ligt hout 4 à 5 voet lang en op eenen afstand van zes voet van elkander, door een dwarshout vastgemaakt, voorzien zijn, en door twee, vier en meer *pagaaijers* (roeijers) zeer snel door het water voortgestuwd worden.

oogenblikken onzes verblijfs vóór Doelan, alsmede eene schets van de Tenimber-eilanden. Wij willen thans de verrigtingen der kommissie, vóór Kaliobor ten anker zijnde, vervolgen.

Toen wij vóór anker waren, kwamen twee hoofden van Kaliobor aan boord. Zij bragten eenige bamboezen, gevuld met zeer smakelijken verschen palmwijn, welke zij namens de inwoners van de negorij ten geschenke aanboden; waartegen zij eenige geschenken van tabak en arak ontvingen, hun tevens berigtende, dat de kommissie zich den volgenden dag aan land zoude begeven; waarop zij hun compliment maakten en zeer statig de "Nautilus" verlieten.

Des namiddags van den volgenden dag, begaf de kommissie zich met de gewone plegtigheid naar den wal, waar zij in de kampong komende zeer vriendschappelijk ontvangen werd, terwijl ieder inboorling zich verheugde, dat men zijne woning met een bezoek zou vereeren. Overal, waar men binnenging, werden aan de heeren palmwijn en kokosnoten ten geschenke aangeboden. Ook de roeijers en de militairen, die tot het plegtig voorlezen van den lastbrief des Gouverneurs waren medegenomen, werden op dezen drank onthaald. De opper ôrang-kaija, die bij de aankomst van de kommissie niet bij de hand was, werd geroepen en kwam dadelijk opdagen. Zijne geheele kleeding bestond uit eenen groenen rok op zijn bloote lijf, welke hij van de kommissie met Z. M. Koloniale brik "Dourga," door meergemelden heer KOLFF gekommandeerd, ten geschenke had ontvangen, en voorts uit de reeds genoemde *tsjidako*, die zijne schaamdeelen bedekte.

Nadat hij met de reden der komst van de "Nautilus" was bekend gemaakt, werd de lastbrief van den Gouverneur der Molukken, met luide stem, in de landtaal en in het maleisch opgesteld, door den tolk voorgelezen, en vervolgens na eene korte aanspraak, naar Larat informerende, vernam men dat dáár alles rustig was en geene geschillen bestonden.

De Opper ôrang-kaija, die tot dus verre nog geene acte zijner aanstelling en ook geen *rôtan*-knop van het gouvernement ontvangen had, verzocht dat hem even als aan al zijne ambtgenooten van de overige districten, dit onderscheidingsteeken mogt vergund worden, waarvan de kommissie nota nam en hem beloofde, dat hij een en ander zoude ontvangen. Hierop verzocht men hem om zoo spoedig mogelijk eene praauw beschikbaar te stellen, ten einde die naar Cera te zenden, om

de hoofden van dat eiland met de komst van de brik bekend te stellen, en wanneer dat spoedig werd ten uitvoer gebragt, aan de roeijers, behalve de gewone betaling nog een of ander voorwerp ten geschenke aan te bieden. Vervolgens ontvingen de drie aanwezige hoofden ieder eene sitsche *kabaija*, arak, tabak en nog eenige andere glazen snuisterijen, om hen tot het bespoedigen der reis naar Cera aan te sporen. Dit afgeloopen zijnde, keerde de kommissie voldaan aan boord terug, de bewoners van Kaliobor in eene goede stemming verlatende.

Den volgenden dag kwamen genoemde hoofden aan boord, vergezeld van eene overgroote menigte volks, die in verscheidene praauwen, met takken, bloemen en allerlei vanen opgesierd, zaten. Terstond werd het huurloon van de praauw in kwestie, bepaald en aan de roeijers uitbetaald, terwijl de praauw op zijde van de brik werd vastgemaakt en de roeijers in het vooruit met de matrozen zouden vernachten. Nu werden door de kommissie eenige vragen, betreffende de negorij Kaliobor gedaan, en na ongeveer een uur aan boord vertoefd te hebben, keerden de hoofden in eene goede stemming, want men had hun vol op arak geschonken, weder huiswaarts.

Den volgenden morgen vroeg vertrok de loods DE HAAN naar Cera, om aan de inboorlingen, die zeer vreesachtig waren, de reden van onze komst bekend te stellen en tevens de hoofden aan boord te noodigen. De tijd, die er verliep, eer deze praauw terugkwam, hetgeen eerst den 20sten Junij plaats had, en gedurende welken een lid van de kommissie, de heer RENOULT hevig ziek was, werd besteed om de meest mogelijke inlichtingen, omtrent de zeden, gewoonten, nijverheid en godsdienstige begrippen der bevolking te bekomen. Hierin was zekere LAMARA, als tolk van zeer groote dienst. Deze inlander, die op alle togten, welke op het eiland Larat gedaan werden, volgde, was zeer gewillig om alles wat de aandacht verdiende, aan te wijzen, en de vragen, die er gedaan werden aan de bevolking, alsmede de antwoorden in hare taal te vertolken. Hij was daarbij niet baatzuchtig, hetgeen men zelden onder de eilanders ontmoet, want de meesten overtreffen bij zulke aangelegenheden verre onze sjouwers en de Amsterdamsche Joden, en liet de bezoldiging voor zijne moeite, geheel aan het goeddunken der kommissie over.

Deze goede hoedanigheid maakte, dat hij door zijne medetolken gehaat werd, en deze door afgunst beheerscht, hem steeds

in verdenking, dan wel in een kwaad daglicht zochten te brengen, en zich in zijne plaats op te dringen.

Gedurende ons verblijf ging er geen dag voorbij, of de inboorlingen bragten kippen, *obies*, vruchten en palmwijn aan boord, waarvoor hun in ruiling dik koperdraad, flesschen, messen, *parangs*, lijnwaden, enz. gegeven werden. Gedurende twee derde gedeelten van den dag was het dek opgepropt met inlanders, die zich met de inlandsche manschappen der bemanning zeer aangenaam vermaakten, terwijl het aan enkele hoofden, die bekend waren, alleen vergund werd, gewapend aan boord te komen. Iets dat zeer verveelde, was de bedelzieke aard der hoofden, die niet ophielden, om datgene te vragen, waar hun oog op viel en waarvan zij niets konden gebruiken, hoewel zij in het denkbeeld verkeerden, dat zij als geschenken van het gouvernement konden eischen, wat hun aanstond.

Tot den 17^{den} Junij te vergeefs op de hoofden van Wattidal, Ridool en andere gewacht hebbende, werd besloten om dien dag het district te bezoeken. De jol werd in zee gelaten, de kommissie stapte er in, en de gewapende barkas met een detachement militairen, vergezelde haar. Met het aanbreken van den dag in zee gestoken zijnde, had men te 9 uren reeds Watidal en .te elf uren Ridool bereikt, en werden hier de ôrangkaija's van Atapel en Lelang-loean ontboden.

Op Ridool aan wal stappende, werd eene op strand staande schuitenloods tot verblijf voor het scheepsvolk gekozen. Hier zijnde, liet de opper ôrang-kaija van Ridool, in weerwil dat hij geroepen was, langer dan een uur naar zich wachten, toen hij eindelijk in groote staatsie, van de hoogte, waarop de kampong gelegen was, en die men langs een' zeer steilen trap op- en afging, kwam aanzetten. Hij had zich in groot kostuum gedost, dat hij, zoo als wij later te weten kwamen, van den heer KOLFF ten geschenke had ontvangen en maakte door zijnen wonderlijken opschik eene zonderlinge vertooning; terwijl de *rôtan*-knop, dien hij toen mede had ontvangen er niet bij was vergeten. Hij had een tolk bij zich, dewijl hij geen enkel woord maleisch verstond. De andere hoofden, even koddig als hij gekleed, kwamen ook hun kompliment maken, doch deze spraken goed maleisch. Toen zij gezeten waren, werd hun de reden van de komst van de "Nautilus" medegedeeld, en de lastbrief van den Gouverneur der Molukken voorgelezen. Om hen zoo spoedig mogelijk in eene goede stemming te bren-

gen, en alzoo op de te doene vragen een verdraaid antwoord te voorkomen, werden voor men verder ging, de voor hen bestemde geschenken uitgereikt en aan de vrij talrijke menigte tabak en arak uitgedeeld.

De tolk van den Opper ôrang-kaija, die een geheel ander karakter dan die van Kaliobor bezat, eischte ook op eene brutale wijze eenige geschenken, doch daar hij gestadig bezig was den zeer dommen Opper ôrang-kaija kwaden raad te geven en de andere hoofden aan te hitsen, en voegen wij hierbij, wijl de tolk van Kaliobor medegekomen zijnde, in de medegenomene geschenken hier niet op gerekend was, hem niets gaven, stookte hij openlijk de hoofden op, om niet langer te vertoeven, maar heen te gaan; waarop hij door de kommissie bedreigd werd, om in hechtenis te worden genomen, zoo hij zich niet stil hield. Inmiddels werden de hoofden verzocht, om tegen betaling van messen, koperdraad, enz. een dozijn kippen, eenige *obies* en *laboes* te laten halen, welke tot middagmaal voor de medegekomen manschappen moesten dienen en dat men, terwijl zulks bereid werd, de kampong met een bezoek zoude vereeren. Hoewel men weinig vertrouwen in dien brutalen tolk stelde, doch de hoofden verzocht hadden, geen man in de kampong toe te laten, gingen geen der gewapende militairen mede, maar bleven zij in hun tijdelijk bivouac, om hun eten klaar te maken.

De kommissie bemerkende, dat de vragen aan den Opper ôrang-kaija gedaan, hetzij uit wantrouwen, dan wel uit kwaadwilligheid in het geheel niet of onvoldoende en ontwijkend beantwoord werden, zoo verzocht men hem om hen niet naar de andere kampongs te vergezellen, hetgeen hem zeer onverschillig scheen.

De ôrang-kaija van Atapel, een zeer fatsoenlijk en beleefd man, die vrij goed maleisch sprak en die vroeger den heer KOLFF met eene praauw naar Cera had vergezeld, was rondborstig en antwoordde zonder omwegen op alle vragen, die men hem deed, en wist de bezoekers te believen. Zulke blijken van vertrouwen en achting, hadden wij nog op geen der eilanden ondervonden. Te treffender was hun onderlinge omgang, omdat niets gekunsteld, maar al hunne handelingen volkomen met hun instinct overeenstemden; want nergens hebben wij meer verdraagzaamheid, tevredenheid, eensgezindheid, onderlinge hulp- en dienstvaardigheid, meer huiselijk geluk en vrede ontmoet, dan bij de inboorlingen van Atapel.

Bij de achtergelaten militairen terug komende, vernam men dat, hoewel zij meer dan het drie dubbele van den gewonen prijs hadden aangeboden, zij niet meer dan twee kippen en geen enkele *obie* of *laboe* hadden kunnen bekomen: zoodat zij genoodzaakt waren geweest hunne medegebragte gezouten provisiën te gebruiken. Dit een en ander, gevoegd bij het gedrag van den Opper ôrang-kaija van Ridool, die de kommissie aan het strand langer dan een uur op zich had laten wachten, leverde het bewijs van onwilligheid, waarover dit hoofd ernstig onderhouden werd.

Intusschen was het water begonnen te vallen, zoo dat de kommandant oordeelde dat het noodzakelijk was ons vertrek te bespoedigen, om niet verpligt te zijn hier den ganschen nacht te vertoeven. De jol en de barkas waren reeds vastgeraakt, en moesten meer dan honderd schreden over het zand in vlot water gestuwd worden. Al onze manschappen te zamen genomen, niet voldoende zijnde om dit te bewerkstelligen, werd de Opper ôrang-kaija verzocht eenige inboorlingen tot assistentie te geven, en hoewel honderden bij onze vaartuigen aan het strand stonden, keken zij ons aan, zonder hunne handen uit te steken.

De oorzaak van dit slecht onthaal was ongetwijfeld in niets anders te zoeken, dan in de afgunst, waardoor die eilanders beheerscht worden, en zulks, omdat wij met de brik vóór Kaliobor geankerd waren, hetgeen de heer KOLFF ook ondervonden had, toen hij eerst op Wattidal en daarna te Sebeano vóór anker was gegaan.

De hoofden van alle deze kampongs, hadden aanstellingen van den Gouverneur van de Molukken ontvangen, toen de heer KOLFF met de "Dourga" in 1826 dáár was geweest; zoodat een langer verblijf op Ridool voor onnoodig gehouden werd.

Den 20sten Junij werd het district Klang bezocht. Hier bestond geene andere vlag, dan eene van de Engelschen afkomstig, die hun in vroegere jaren, toen de Indische bezittingen in de magt der Britten waren, even als aan alle andere hoofden gezonden was, ter verwisseling van de vroegere vlag, door de O. I. Compagnie hun gegeven. De hoofden en de bevolking maakten zich een feest den *ôrang-Belanda* (Hollanders) te mogen ontvangen. Een der hoofden, die zijne tevredenheid niet kon ontveinzen, ons te zien, riep luidkeels en met geestdrift uit, toen de kommissie aan wal stapte: *teriema kâseh pad toe-*

han Allah! compania belom loepa sama kieta ôrang Ketjil! [1]. Zij waren zeer gul en hadden reeds eenen maaltijd van hoendersoep, rijst en *obies* in gereedheid gebragt, waartegen, behalve de gewone geschenken aan de hoofden, eene algemeene uitdeeling van arak en tabak, in vergelding plaats had. Geen het minste wantrouwen was bij deze eilanders te bespeuren en de grootste voldoening voor hen was, dat aan hunne hoofden ook provisionnele akten van aanstelling werden toegezegd en zij Nederlandsche vlaggen ontvingen.

De kampong Klang was op eenen steilen klipgrond gelegen, welke van den zeekant niet anders dan langs eene zeer steile ladder en aan de landzijde alleen door bijna ondoordringbare bosschen toegankelijk was. In deze kampong alleen werd een afgodsbeeldje aangetroffen, dat op de gewone offerplaats en door een dakje van bamboe en *âtap* voor regen en wind beveiligd was. Dit was het eenige voorwerp van afgodsdienst dat er aangetroffen werd. De harde zuid-oostewind belette ons ook de kampong Landessa te bezoeken, die aan Klang ondergeschikt, meer zuidwaarts gelegen was.

Bij de terugkomst aan boord was de loods DE HAAN met de praauw van Cera terug. Eenige hoofden van dat eiland waren hem dadelijk gevolgd, terwijl de overige met eene tweede praauw zouden komen; waarom eerstgemelde met hunne praauw, digt bij den wal waren blijven liggen om hen af te wachten.

Den volgenden dag kwamen de hoofden van Ridool, Watidal, Atapel en Lelan-loean, benevens die van Cera en Kaliobor aan boord. Deze waren alle met afzonderlijke praauwen gekomen, zoodat de kajuit vol inlandsche hoofden en het dek met inlanders opgepropt was en de kommissie niets kon verrigten. Daar men met die van Wattidal, Atapel en Lelan-loean afgehandeld had, en het gedrag van die van Ridool, toen de kommissie daar aan wal was, alles behalve beleefd was geweest, om er zich nog verder mede in te laten, werden zij op eenigen drank en tabak onthaald en daarna vriendelijk verzocht om naar huis terug te keeren. Daar zij echter vreesden dat die van Cera na hun vertrek beter dan zij zouden onthaald worden, en dit hunne afgunst gaande maakte, was het niet mogelijk hen voor des namiddags tot het vertrek te bewegen, hetgeen

[1] Hetgeen letterlijk wil zeggen: God zij dank! het Hollandsche gouvernement heeft ons nog niet vergeten.

dan evenwel nog slechts geschiedde door vele beloften; zoodat de gansche dag vervlogen was, zonder dat men met die van Cera had kunnen handelen.

Des anderen daags morgens gingen de heeren vroeg aan land en ontmoetten daar de hoofden van Cera, die met hen naar boord gingen en eenige goederen ten geschenke ontvingen, om hun vertrouwen in te boezemen. Men vernam met genoegen dat de bevolking op Cera onderling in vrede leefde, doch dat zij met die van de kampong Selewassa op Timor-Laut in onmin waren. Deze, verhaalden zij, hadden aan de bewoners van Waratan op Cera eene praauw verkocht voor eene olifantstand, een paar gouden oorversierselen en 50 stukken grove voeringsits. Na het sluiten van den koop wilden de verkoopers de versierselen van de voor- en achtersteven wegnemen, en hierdoor was de oorlog ontstaan, waarin reeds zes inwoners van Cera en drie van Selewassa waren gesneuveld [1]. Doch die van Selewassa eenige uit elkander wonende Alfoeren zijnde, voerden dezen oorlog als woeste volken, waardoor geene bemiddeling mogelijk was. Dien ten gevolge werd de kommissie genoodzaakt raadgevenderwijze zich tot vredelievendheid te bepalen. Ook dit deed weinig af bij de eilanders dezer groep, welke nog nagenoeg in den natuurstaat leven, daarbij van eenen zeer woesten en krijgszuchtigen aard zijn en zoo als sommigen beweren, hoegenaamd geen begrip van godsdienst hebben, zoodat er weinig waarschijnlijkheid bestond, dat die twist spoedig zoude ophouden. De opper orang-kaija van Cera, door ongesteldheid verhinderd geworden zijnde, zelf te komen, had een ander in zijne plaats gezonden, ten einde zijne akte en *rôtan*-knop aan de kommissie te vertoonen, en de geschenken, voor hem bestemd, te ontvangen. Daar de vroeger door den heer KOLLF aangestelden ôrang-kaija van Kamatoekan was overleden, werd zekere Hasselanie tot zijn' opvolger benoemd, terwijl een ander ôrang-kaija, Leman genoemd, wegens het plegen van eenen moord van Cera gevlugt was en zich te Timor-Laut schuil hield. Ook deze werd door zekeren Sewa met eene provisionnele akte aangesteld.

De kampong Maktia, op de westkust van Timor-Laut, en naar gissing 5 mijlen van het eiland Cera gelegen, sedert het

---

[1] Deze versierselen beduidden het eereteeken van de voorvechters dier kampong; terwijl de eigenaar alleen dergelijke versierselen van verguld hout op zijne praauw mag voeren.

aldaar voorgevallene met de sloep van den heer KOLFF in 1825 verlaten zijnde, had de bevolking zich hier en daar in het bosch verspreid. Aan de oostzijde was nog steeds een van de Europesche schepelingen, die bij het afloopen van de Engelsche brik "Linson" naar de kampong Laoura was gevlugt en zijn leven had behouden, terwijl zijn makker was overleden. Volgens hetgeen de inwoners van Cera de kommissie daarvan verzekerden, was genoemde jongeling reeds geheel aan het inlandsche leven en de gebruiken gewoon. Om dezen uit zijne slavernij te redden, voegden zij er bij, dat er geene andere mogelijkheid was, dan door in de west-*moeson* met een oorlogschip voor Laoura te komen, omdat men in de oost-*moeson* niet dan met groot gevaar daar voor anker kan komen, en men met sloepen aan wal gaande, gevaar zou loopen door de bevolking afgemaakt te worden.

De heer DIELWART, die den heer KOLFF, als gouvernementsambtenaar, gedurende zijne reis naar de Aroö, Tenimber-eilanden, Larat, Timor-Laut, Babber, Damma, Lettee, Kisser en Roma, met de brik "Dourga" vergezelde, handelt in zijn dagregister over dit ongelukkig ongeval en zegt o. a.: "Aan boord van de "Dourga" terugkomende, vonden wij den ôrang-toea van de negorij Tepa, welke zich verontschuldigde, dat hij de waarheid niet gezegd had, omtrent het afloopen der Engelsche brik de "Linson;" terwijl hij nu verklaarde dat genoemd vaartuig op den achter- of oostwal was gekomen om te handelen en de inboorlingen veel genegenheid toonden om met hem ruilingen te doen, doch nadat eenige manschappen aan wal stapten, zij die aanvielen en vermoordden. Hierop begaven zij zich aan boord en maakten de overige bemanning af, die slechts uit zes koppen bestond, terwijl zij alles wat hun van het vaartuig aanstond aan wal bragten; alsmede de ankers en kettingen, die nog voorhanden waren. Dat de lading voornamelijk uit geweren bestond en dat er in 1824 een Chinesche *Paduwakkan* was afgeloopen, waarvan nog twee Bandanezen in de negorij Aloetor, waar beide voorvallen hadden plaats gehad, zich bevonden."

Men ziet derhalve dat de kommissie met niet te veel omzigtigheid kon te werk gaan, en het zaak was, om het onderzoek naar deze aangelegenheid te Laoura tot eene betere gelegenheid uit te stellen.

De 23ste Junij werd besteed om de hoofden van Kaliobor en Klang de beloofde provisionnele akten van aanstelling te over-

handigen en ook den beloofden *rôtan*-knop aan den opper ôrang-kaija van Kaliobor uit te reiken. Daar zij nu begonnen te begrijpen, dat het vertrek van de brik spoedig zoude plaats hebben, waren zij dezen en den volgenden dag niet te voldoen. Alles, waarop hunne oogen vielen, wilden zij hebben, en zij waren zelfs zoo lastig, dat men hen niet van boord kon krijgen, alvorens aan hun verzoek voldaan werd. De tolk LAMERA, die gedurende ons verblijf vóór Kaliobor dagelijks aan boord was geweest en ook onderscheidene togten naar de andere districten had medegedaan en steeds even veel bereidwilligheid en onbaatzuchtigheid had aan den dag gelegd, werd naar verdiensten beloond. Behalve eenige geschenken werd hem een mooi certificaat verleend; zoodat hij zeer tevreden de brik verliet.

Zoo lang wij hier vóór anker gelegen hadden, kwam slechts eens en nog bij toeval een der hoofden van Vordate aan boord; terwijl de andere, hoewel zij bij herhaling daartoe waren uitgenoodigd, nimmer gekomen zijn.

Daar op dit eiland ook oneenigheden bestonden tusschen de inwoners van Adodo en Sebeano, en men ook meerdere kennis van dit land wilde verkrijgen, oordeelde de kommissie het niet onraadzaam om er eventjes aan te gieren.

Den 24sten Junij werd met een' stijven O. Z. O. wind het anker geligt, doch het uitgebragte werp ging door schaveling van het kabeltouw tusschen de klippen vastzitten, verloren, daar ook de boeireep niet voldoende was om het te ligten. Reeds des namiddags kwamen wij iets bezuiden de negorij Sebeano in 12 vademen harden grond ten anker en maakten een kabeltouw aan land aan een der boomen vast, die hier even buiten het strand tusschen de klippen op het rif staan.

Te naauwernood vóór anker zijnde, kwam de ôrang-kaija van Sebeano, vergezeld van den ôrang-toewa van Aweer aan boord, welke laatste een certificaat toonde, dat hij in der tijd van den heer KOLFF, voor bewezene diensten als tolk, tijdens zijn verblijf met de brik "Dourga" aldaar ontvangen had; doch dit bewijs luidde niet geheel te zijnen voordeele, alsthans niet ten aanzien zijner discretie, daar hij een zeer bedelziek mensch was, waarom de commissie niet zeer op hem gesteld was, dezen aan boord te nemen.

Den volgenden dag begaf zich de kommissie aan land, om de ware oorzaak te vernemen van het verschil, dat tusschen die van Sebeano en Adodo bestond en dit te vereffenen, zoo

daarvoor mogelijkheid was, doch zij toonden zich geenszins genegen om het bij te leggen. Evenwel zond men eene uitnoodiging aan den ôrang-kaija van Adodo, om aan boord te komen. Bij de terugkomst der sloep, waarin de zoon bij ontstentenis van zijnen vader zat, stond eene groote menigte volks, allen gewapend, aan het strand, welke een woest geschreeuw aanhieven, en den zoon van den ôrang-kaija uitdaagden en met scheldwoorden bejegenden, terwijl men bij zijne terugkeer naar Adodo verpligt was hem onder escorte, om zijn leven te verzekeren, te begeleiden.

De 26ste was bepaald om de twistende partijen bijeen te brengen, ten einde zij zich, zoo mogelijk, met elkander zouden verzoenen. Te dien einde werden die van Adodo aan boord gehaald en er was aan het strand niet ver van eene beek eene plaats bepaald, waar de hoofden van Sebeano zouden te zamen komen. Toen deze vergaderd waren, begaf zich de kommissie onder een salut van boord derwaarts, waar zij voornoemde hoofden onder eene aan het strand wapperende hollandsche vlag gezeten vonden, omringd van meer dan 250 goed gewapende inboorlingen. Deze hadden door hunne wapenen en krijgskostuum een heldhaftig, doch woest en onaangenaam voorkomen.

De kommissie trachtte nu den vrede tusschen de beide partijen te bewerken, doch die van Sebeano, die er zeer onverschillig over schenen, wilden er toe overgaan, mits hun door de tegenpartij eene boete werd betaald. Dewijl evenwel het regt aan de zijde van die van Adodo was, bragt men hun het onbillijke van hunnen eisch onder het oog, doch men kon hen niet overreden; zij bleven onverschillig en zeiden openlijk dat zij de sterkste waren, en het hun derhalve onverschillig was, of de twist al dan niet werd bijgelegd.

Na meer dan twee uren onderhandeld te hebben en alle aangewende pogingen vruchteloos zijnde, keerde de kommissie onverrigter zaak aan boord terug en gaf bij hare komst aan de brik den eisch van die van Sebeano aan de hoofden van Adodo te kennen, welke weigerden daaraan te voldoen en de kommissie verzochten geene verdere pogingen aan te wenden, waarna zij de brik verlieten en onder geleide eener gewapende sloep naar Adodo terugkeerden.

Den volgenden dag werden de kampongs Aweer, Ewenoer en Romian bezocht, waar de kommissie bij hare aankomst met onderscheiding ontvangen werd. Zoowel de vrouwen als hare

mannen betuigden door allerlei gebaren hunne blijdschap, dat de *anaks compania* (compagnie's kinderen) hen kwamen bezoeken. Deze kampongs bestonden ieder uit ongeveer 45 hutten, die onregelmatig van hout en bamboe gebouwd en met âtap gedekt waren. Deze waren ongeveer 4 voet van den grond op palen verheven, zonder eenige gemakken van binnen, eene lengte van 24 en eene breedte van 18 voet hebbende. Wat de zindelijkheid der kampongs betrof, zoo liet dit veel te wenschen over, hoewel de varkens die regts en links liepen, het grootste gedeelte der onreinheid verslonden.

Reeds van het begin onzer komst voor Kaliobor had men informatiën genomen, of op de Tenimber-groep nooit een etablissement van Europeanen had bestaan, waarop wij vernomen hadden, dat op den Zuidoostelijken hoek van Vordate nog eenige overblijfselen van zoodanig verblijf te vinden waren. Hierop liet de kommissie zich die plaats aanwijzen. Daar komende vond zij op 500 schreden van het strand op eenen vlakken met gras begroeiden uithoek, eene groote menigte klipsteenen met kalk vermengd in het kreupelhout zeer digt bewassen, welke vlakte ongeveer 20 roeden vierkant was en waaruit men kon afleiden, dat hier vroeger eene aanzienlijke sterkte had gestaan. Omtrent den tijd waarin zij gebouwd was en men haar had verlaten, kon men geen juist berigt bekomen; alleen de inwoners van Romian verhaalden, dat volgens de overlevering op zekeren tijd, het tijdstip herinnerden zij zich niet, deze kust door drie schepen was bezocht, die hunne ankers voor meergemelden uithoek hadden geworpen, en dat in eenen betrekkelijk korten tijd, zonder dat zij er iets van hadden opgemerkt, tot hunne groote verbazing een groot kasteel van geschut voorzien, als uit de wolken gevallen, op de plaats aantroffen. Ook wisten zij geen het minste berigt te geven of hier, zoo als op vele plaatsen, door de O. I. Compagnie eenig verbond van handel en vriendschap met de bevolking was gesloten, zoodat men zich vooreerst met die inlichtingen moest tevreden stellen.

Toen de kommissie in het dorp teruggekeerd was, vond zij digt bij de gewone offerplaats der dorpelingen onder eenen waringa-boom in het lommer, eenige matjes uitgespreid met eenige eetwaren, doch niet op die gulle gastvrijheid vertrouwende, werd het middagmaal van de medegebragte provisiën genuttigd; terwijl zij den palmwijn, dronken, hun door de inboorlingen aangeboden, waarvoor deze, zoo mannen als vrou-

wen in vergelding op arak onthaald werden. Vervolgens werd de verzamelde menigte gevraagd: of er geene andere overblijfselen waren, die inlichtingen omtrent het doel van het hiervoren gemelde etablissement konden geven? Zij antwoordden: dat er geen enkel geschrift bekend was, doch na lang dralen werd uit eene hut in de buurt een uit ivoor gesneden menschenbeeldje voor den dag gehaald; hetwelk met den naam van Cornelis bestempeld, door ieder van hen met geestdrift werd gekust. Daarna werden door een paar afstammelingen van dezen Cornelis eenige oude voorwerpen vertoond, als: één uit ivoor gesneden kastje, ter grootte van één voet in het vierkant, waar op de vier zijden, zoo ook op den deksel, den val van Adam was gesneden; voorts twee groote koperen bekkens, waar op het eene het Hollandsche wapen en op het andere eenig lofwerk en een geschrift met het jaartal 1668 gegoten was; daarenboven nog een ridder wambuis van koperdraad en een ridderdolk met koperen gevest, die ongetwijfeld allen uit de 17de eeuw afkomstig waren. Uit de verwarde berigten, die men van de inboorlingen bekwam, scheen het dat voor langen tijd een der inboorlingen met een Hollandsch schip van hier vertrokken was; dat hij zoo aan boord als op Banda, Ambon en Batavia in het lezen en schrijven der Hollandsche taal onderwezen was, en bij den Christelijken doop den naam van Cornelis ontvangen had. Vervolgens in dienst der O. I. Compagnie naar de Tenimber-eilanden teruggekeerd zijnde, werd hij bevelhebber van de voornoemde sterkte, waarin hij door zijne afstammelingen was opgevolgd tot deze geheel vernietigd was, hetgeen volgens hunne berekening waarschijnlijk langer dan eene eeuw geleden, moest hebben plaats gehad [1].

Een oud psalmboek volgens de eerste hollandsche berijming, doch waaraan het titelblad ontbrak, mede afkomstig van meergenoemden Cornelis, was in het bezit van een der hoofden van Sebeano, en werd zeer zorgvuldig bewaard in een strooijen mandje met lijnwaad omwikkeld. Ziedaar wat men is te weten gekomen van die verwarde overlevering van genoemd etablissement en het bestaan van dien Cornelis, die de hoofdper-

[1] Genoemd tijdstip vergelijkende met de notulen van die eeuw, moeten het vertrek en de komst te Amboina van dien Cornelis, tijdens het bestuur (ad interem) van Anthonij Hurdt, die den 24sten Februarij 1667 als secunde per jagt "Domburg" van Timor gekomen en in April 1669, als Gouverneur naar Banda vertrokken is, hebben plaats gehad.

soon van die gebeurtenis schijnt geweest te zijn. Hervatten wij het vervolg des verblijfs van de brik "Nautilus" in de wateren van de Tenimber-eilanden.

De bevolking van Romian en Ewenoer had sedert de bevrediging in het jaar 1825 in de beste harmonie geleefd. Op verzoek werd aan de kommissie nog het houten versiersel van de steven der korra-korra getoond, waarover de oorlog was gevoerd, dat nu in zon en regen lag te vergaan [1].

Bij het verlaten van voornoemde negorijen, verzocht de kommissie de medewerking aan de hoofden, voor de bemiddeling van het geschil dat tusschen die van Sebeano en Adodo bestond, en dat zij te dien einde des anderen daags aan boord van de "Nautilus" zouden komen. Dit werd door hen beloofd, doch men wachtte te vergeefs op hen.

Op den 29sten Junij begaf de kommissie zich andermaal aan wal, om nog eens te beproeven, de inboorlingen van Sebeano, tot eene schikking met die van Adodo over te halen; doch deze bleven onveranderlijk bij hunne vroeger gedane eischen. Reeds sedert de eerste pogingen om het geschil bij te leggen, was geen der hoofden van Sebeano meer aan boord geweest, en zulks uit vrees, dat zij door dwang tot die bemiddeling zouden gebragt worden; er was derhalve geene mogelijkheid om partijen in elkanders tegenwoordigheid te brengen.

De kommissie den moed niet opgevende, begaf zich des anderen daags andermaal naar de kampong Adodo, doch in weerwil van alle mogelijke onaangenaamheden, die het gevolg van eene weigering van hunnen kant zouden zijn, door de kommissie onder het oog gebragt, bleven zij halstarrig weigeren, en zwoeren liever allen om te komen, dan de van hen verlangde eischen te betalen. En wat was nu de oorzaak van het bestaande geschil? Zoo als wij later vernamen, was die twist het gevolg van de vervolging eener schildpad, door die van Sebeano op het strand van Adodo, waaruit niet alleen haat maar doodslagen waren gevolgd; terwijl die van Sebeano als de sterkste, het strandregt van die van Adodo niet wilden eerbiedigen en hen als ondergeschikten behandelden, hetgeen hunne eigenwaan kwetste en hen halstarrig maakte [2].

---

[1] De heer Kolff zegt op bl. 270, van meergenoemd werk bij Nota: dat dit een voorouderlijk erfstuk der bewoners van Ewenoer en Romian was, in bewaring te Ewenoer.

Hier wordt al weder bevestigd, dat zelfs onder de minst beschaafde

Daar men wel voorzag, dat men zonder geweld te gebruiken, die van Sebeano niet zou kunnen bewegen, om van hunnen eisch af te zien, en die der zuidelijke kampongs niet genegen waren, als bemiddelaars hun best te doen om den oorlog tusschen beide partijen, te doen ophouden en er geene redenen bestonden om deze menschen met geweld te dwingen, hetgeen door de boschwaartsche ligging der kampongs van Sebeano ook uiterst moeijelijk zou zijn, en dewijl er voor het oogenblik slechts voor zeer weinige dagen levensmiddelen meer in voorraad waren, besloot de kommissie dat het raadzaam was, vooreerst alle mogelijke pogingen te staken om het geschil te slechten en daarvoor eene betere gelegenheid af te wachten.

Gedurende ons verblijf in de wateren van de Tenimber-eilanden, waren van den kant der inboorlingen verscheidene malen klagten ontvangen, dat door vaartuigen van Goram en Keffing, welker bemanning op hunne riffen tripang en schildpad kwamen stelen, deze ook menschen roofden. Dat in den loop van dat jaar eene vlerkpraauw van Auweer met twee man er in genomen was, van welke de eene een slimme knaap, die maleisch sprak en de andere een dom mensch was, die niets anders dan de taal der Tenimbers verstond; doch dat eerstgemelde te spraakzaam zijnde om slaaf te maken, met de vlerkpraauw was teruggezonden. Daar het moeijelijk was om de schuilhoeken van zulke rooverspraauwen op het spoor te komen, was de kommissie ook niet in de mogelijkheid om er jagt op te maken.

Eindelijk zij hier ter loops gezegd, dat in vroegere jaren deze eilanden ook door roovers zijn bezocht geweest, en voor 15 à 20 jaren bijna alle kampongs van Larat en Vordate, door eene Ceramsche vloot zijn uitgeplunderd en verbrand, waarvan op sommige plaatsen, zoo als te Ridool nog sporen zijn overgebleven.

---

volken, zoowel als onder de bewoners van beschaafde landen, uit zeer geringe omstandigheden, de grootste en hatelijkste oneenigheden kunnen ontstaan.